

LA FESTA COM A PATRIMONI CULTURAL

ANTONIO ARIÑO
PEDRO GARCÍA

El 18 de maig de 2001 la UNESCO va declarar el Misteri d'Elx «Obra Mestra del Patrimoni Oral i Immaterial de la Humanitat», declaració que es va veure reforçada el 2008 amb la inclusió d'aquesta festa en la «Llista representativa del Patrimoni Cultural i Immaterial de la Humanitat». Un procés semblant van seguir, en l'àmbit valencià, les festes de la Mare de Déu de la Salut d'Algemés, que es van sumar a l'esmentada llista al novembre de 2011. Ambdós casos són summament significatius, perquè fins no fa gaire, només les obres de l'anomenada «alta cultura» (pintures, escultures, monuments, etc.) eren considerades patrimoni cultural. I és que, lluny de constituir un llegat evident, la consideració de qualsevol bé com a patrimoni implica una problematització mitjançant una sèrie de processos: en primer lloc, una selecció d'elements del passat; en segon, una interpretació d'aquests elements; i, en tercer, un procés de negociació: nous agents socials lluiten per obtenir el reconeixement d'una pràctica cultural com a legitima mitjançant la seua valoració com a patrimoni cultural. Aquest fenomen només pot aparèixer quan la tradició deixa de ser vàlida com a principi de reproducció social, de manera que el patrimoni és una forma de modernització de la tradició en qüestió. Una forma radicalment moderna, que implica la consciència de ruptura entre passat i present, la interpretació d'aquesta ruptura en termes de pèrdua i la vinculació de la pràctica amb un grup o comunitat determinada.

A l'esquerra, a dalt. Després de ser declarada Festa d'Interès Turístic Internacional, la festa del Misteri d'Elx va ser catalogada Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat per la UNESCO. En la imatge, descens de l'anomenat «Araceli», moment de «la Vespra» (14 d'agost) que antecedeix el dia de «la Festa» (15 d'agost): el cor angèlic anuncia a Maria la seua pròxima Assumpció.

A l'esquerra, a sota. Celebrat cada sis anys, el «Sexenni» en honor a la Verge de Vallivana és sense dubte la celebració més important de la bella ciutat de Morella (Castelló). Els seus orígens daten del segle xv i ha estat declarada Festa d'Interès Turístic Nacional el 2012.

«LES TRADICIONALS
FORMES FESTIVES
ADQUIREIXEN NOUS
SIGNIFICATS, ENTRE ELS
QUALS PODEM DESTACAR
ELS IDENTITARIS I ELS
VINCULATS AL CONSUM DE
BÉNS CULTURALS»

En casos com els assenyalats, ens trobem davant de rituals que tenen el seu origen en devocions medievals o barroques, que avui assoleixen la protecció de burocratitzades polítiques culturals, la qual cosa implica la codificació de l'«autenticitat» de la festa mitjançant l'aplicació de criteris tècnicament i fredament racionals. A més, en societats secularitzades, les formes festives tradicionals adquireixen nous significats, entre els quals podem destacar els identitaris i els vinculats al consum de béns culturals. El turisme és, doncs, una força dinamitzadora de vital importància en el desenvolupament del patrimoni cultural, que esdevé així al mateix temps local i global: deixa de ser exclusiu de la comunitat originària per convertir-se en part del patrimoni comú de la humanitat.

A la Comunitat Valenciana, com s'ha dit ja, dues festes gaudeixen del màxim reconeixement. El Misteri d'Elx, els orígens del qual es remunten al segle xv, és un drama sacre que, recreant l'Assumpció i Coronació de la Mare de Déu, s'escenifica a

l'agost a l'interior de la basílica de Santa Maria. El cas d'Algemés exemplifica molt bé les transformacions en els significats de la festa: devoció d'origen medieval vinculada al cicle de la collita (setembre), es va organitzar com a festa major del municipi durant l'Edat Moderna per a, després d'una fase de crisi, reviscolar i assolir la seua actual consideració. Però hi ha altres festes, com les falles, que intenten en aquests moments aconseguir el reconeixement de la UNESCO, i no falten les que generen polèmiques sobre el seu caràcter com a bé cultural, com el bou embolat. Finalment, cal apuntar que els esforços de patrimonialització de la festa comprenen múltiples manifestacions, com ara les representacions teatrals de la Passió, el Cant de la Sibil·la (Patrimoni Immaterial a Mallorca recuperat ací en poblacions com Gandia i Ontinyent) o les escenificacions d'entrades i ambaixades de moros i cristians, per no parlar de l'excepcional riquesa de festivitats com el Sexenni de Morella o el Corpus valencià. ☺

Antonio Ariño Villarroya. Catedràtic de Sociologia. Vicerector de Cultura de la Universitat de València.

Pedro García Pilán. Professor associat del Departament de Sociologia i Antropologia. Universitat de València.